

Drewno i produkty drewniana w Wielkiej Brytanii. Analiza i ocena potencjału rynku.

Wydział Promocji Handlu i Inwestycji
Ambasada RP w Londynie

Drewno i produkty drewniane w Wielkiej Brytanii.

Analiza i ocena potencjału rynku.

Wydział Promocji Handlu i Inwestycji

2

Ambasada RP w Londynie

Wrzesień 2012 / Styczeń 2013

Opracowanie: Paulina Żaczek

Redakcja: Aleksander Libera

Szanowni Państwo,

Z satysfakcją i zadowoleniem przekazuję w Państwa ręce kolejną publikację sektorową przygotowaną przez Wydział Promocji Handlu i Inwestycji w Londynie.

Sporządzony raport zawiera charakterystykę brytyjskiego rynku produktów drewnianych i jego asortymentu, a także analizę problematyki tego atrakcyjnego sektora. Opracowanie przedstawia również czołowych dostawców i producentów drewna i produktów drewnianych w Wielkiej Brytanii, omawia oddziaływanie zagranicznych konkurentów oraz perspektywy tego priorytetowego dla polskich eksporterów rynku.

Serdecznie zapraszam Państwa do lektury i zachęcam polskich przedsiębiorców do sukcesywnego zwiększenia udziału w eksporcie mebli na rynek brytyjski. Chciałbym Państwu życzyć miłej i pożytecznej lektury!

Z wyrazami szacunku,

Bolesław Gryzel

Radca Minister

Kierownik Wydziału Promocji Handlu i Inwestycji

Ambasada RP w Londynie

Wrzesień 2012

Zdjęcie: Piotr Apolinarski

I. Wstęp

Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej jest średniej wielkości krajem wyspiarskim, którego powierzchnia wynosi około 245 tys. km². Istnieją tu dogodne warunki do rozwoju ekosystemów leśnych, lecz lasy zajmują niewielką część powierzchni kraju, ok. 13 % powierzchni całkowitej, a zdecydowaną większość obszarów zajmują łąki i pastwiska. Z tego względu przemysł drzewny i przetwórstwo drewna w Wielkiej Brytanii głównie opiera się na importowanym surowcu.

Wzrost zapotrzebowania na drewno w Wielkiej Brytanii, przede wszystkim na rynku budowlanym, meblarskim oraz papierniczym, sprawił, że w latach 2000-2010 wartość przemysłu drzewnego wzrosła o 20% i równała się £9,7 mld. Zużycie drewna i produktów drewnopochodnych w 2010 roku wyniosło 14 milionów m³, co jest wynikiem zsumowania wartości importowanego surowca oraz tego otrzymanego z krajowych tartaków, a także ilości gotowych produktów, wytworzonych przez brytyjskich przedsiębiorców, sprzedanych za granicę. Najnowsze statystyki Timber Trade Federation, organizacji zajmującej się monitorowaniem rynku drzewnego w Wielkiej Brytanii, ukazały, iż rok 2011 przemysł zamknął z obrotem w wysokości £7 mld. Wyniki te wskazują, że przemysł i przetwórstwo drewna w Wielkiej Brytanii, mimo trudności wynikających z jego specyfiki i w dużej mierze uzależnienia od zapotrzebowań innych rynków, staje się coraz bardziej znaczącą gałęzią gospodarki. Dla porównania, w roku 2011 obrót przemysłu meblowego wyniósł £6,8 mld, a metalurgicznego £6 mld.

Niniejsza analiza ma na celu przybliżenie funkcjonowania przemysłu drzewnego i przetwórstwa drewna w Wielkiej Brytanii, z zaznaczeniem najważniejszych zmian, które w nim zaszły na przestrzeni ostatnich 12 lat. Do jej opracowania wykorzystane zostały raporty państwowych, specjalistycznych jednostek zajmujących się przedmiotową tematyką, a także dokumenty wydane przez organizacje pozarządowe.

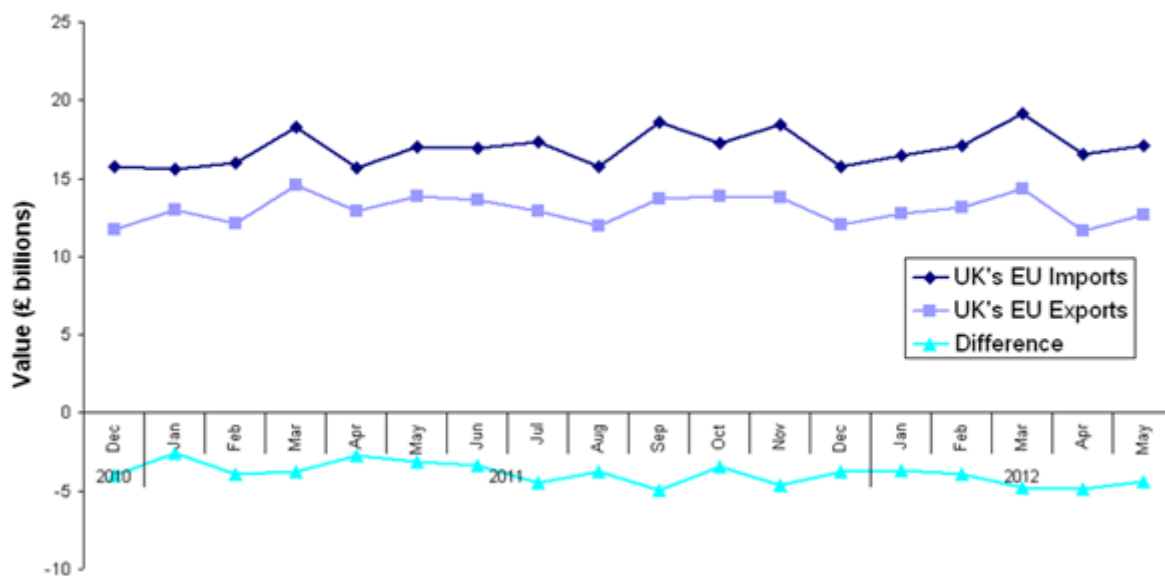
I. Handel zagraniczny w Zjednoczonym Królestwie Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej

Wielka Brytania jest jedną z potęg gospodarczych świata, a jej pozycja na arenie międzynarodowej nie została zachwiana mimo od kilku lat trwającego w kraju kryzysu ekonomicznego. Wg dostępnych analiz *HM Revenue & Custom*, departamentu rządu brytyjskiego ds. poboru podatków oraz płatności, m.in. z niektórych form pomocy państwowej czy ceł, w okresie od grudnia 2010 roku do grudnia 2011 roku, odnotowano wzrost całkowitych wartości eksportu i importu.

1. Handel zagraniczny z państwami Unii Europejskiej

W przypadku wymiany handlowej z państwami należącymi do Unii Europejskiej dane dotyczące eksportu wskazują na 11, 5% wzrost, a wartość eksportowanych dóbr i usług szacuje się na 158.3 miliarda funtów. Co zaś tyczy się importu, to odnotowano tu wzrost o 8,5% w stosunku do wartości z 2010 roku i jego wartość wyniosła 202.6 miliarda funtów.

Tabela 1. Ogólne wartości eksportu i importu okres 2010-2012

Źródło: Statystyki HM Revenue & Customs.

Legenda:

Value – wartość w miliardach funtów

UK's EU Imports/ UK's EU Exports – Wartość importu/eksportu z krajami Unii Europejskiej

Difference – różnica między wartościami eksportu i importu

Raporty *HM Revenue & Custom* dotyczące 2012 roku wskazują na spadek wartości dotyczących eksportu i importu z Unią Europejską. Zjawisko to pozostaje w ścisłym związku z kryzysem zarówno w Strefie Euro, jak i problemami gospodarki brytyjskiej.

Najnowsze analizy wskazują, iż w trzymiesięcznym okresie, między majem a lipcem 2012 roku, wartość eksportu zmalała o 10,2%, czyli o 1.3 miliarda funtów. Głównymi towarami eksportowymi Wielkiej Brytanii są paliwa mineralne, oleje mineralne i ich pochodne oraz substancje bitumiczne i woski mineralne. W czerwcu 2012 roku, sprzedaż wspomnianych towarów wyniosła 2 miliardy funtów, co stanowiło 17,2 % całej wymiany handlowej z krajami Unii. W porównaniu do wyników z czerwca 2011 roku eksport brytyjski pomniejszył się o 14,5%, czyli prawie o 2 miliardy funtów.

Tabela 2 : Lista pięciu dóbr i towarów eksportowych o największej wartości, dane z okresu maj-lipiec 2012

Lp.	Towary	Ogólna wartość - lipiec 2012 (w milionach £)	Zmiana % w stosunku maja 2012	Zmiana % w stosunku do czerwca 2012
1	Paliwa mineralne, oleje mineralne i ich pochodne, substancje bitumiczne, woski mineralne	2 000,4	-20,0	-25,0
2	Reaktory nuklearne, kotły, urządzenia mechaniczne oraz ich części zamienne	1 266,9	-1,9	-14,5
3	Pojazdy inne niż kolejowe lub tramwajowe, a także ich części zamienne	1 036,0	-10,8	-14,8
4	Urządzenia elektryczne wraz z częściami zamiennymi	866,6	5,1	-15,1
5	Produkty farmaceutyczne	839,0	-9,1	-2,3

Całkowita wartość eksportu do krajów UE	11 627,1	-10,2	-14,5
--	-----------------	--------------	--------------

Źródło: HM Revenue & Custom, EU overseas Trade Statistics, czerwiec 2012

Wielka Brytania jest krajem charakteryzującym się przewagą importu nad eksportem, zarówno w stosunkach z krajami Unii Europejskiej, jak i państwami niebędącymi jej członkami. Całkowita wartość towarów importowanych w 2012 roku wynosi 86,4 miliardów funtów, co jest kwotą obliczoną na podstawie danych z okresu styczeń 2012 – maj 2012. Głównymi towarami importowymi są między innymi, samochody, reaktory nuklearne i produkty farmakologiczne. Analiza porównawcza danych dotyczących importu wskazuje, iż od czerwca 2011 roku zanotowano w tym zakresie niewielki spadek – 0,8%.

Tabela 3: Lista pięciu dóbr i towarów importowych o największej wartości, dane z okresu maj-lipiec 2012

Lp.	Towary	Ogólna wartość - lipiec 2012 (w milionach £)	Zmiana % w stosunku do maja 2012	Zmiana % w stosunku do czerwca 2012
1	Pojazdy inne niż kolejowe lub tramwajowe, a także ich części zamienne	2 593,2	-2,1	-0,6
2	Reaktory nuklearne, kotły, urządzenia mechaniczne oraz ich części zamienne	2 593,2	0,1	-4,3
3	Urządzenia elektryczne wraz z częściami zamiennymi	1 388,3	-9,7	-7,3
4	Paliwa mineralne, oleje mineralne i ich pochodne, substancje bitumiczne, woski mineralne	1 072,2	-16,6	10,9
5	Produkty farmaceutyczne	999,5	22,9	20,6

Całkowita wartość importu z krajów UE	16 832,8	-1,7	-0,8
--	-----------------	-------------	-------------

Źródło: HM Revenue & Custom, EU overseas Trade Statistics, czerwiec 2012

Do największych partnerów handlowych Zjednoczonego Królestwa należą Niemcy, Belgia, Francja, Holandia oraz Irlandia. Z tymi państwami Wielka Brytania prowadzi najbardziej intensywną wymianę handlową zarówno w przypadku eksportu, jak i importu. W przypadku Niemiec charakteryzuje się ona stałością i wieloletniością. Efekt dobrych stosunków z tym krajem widoczny jest w fakcie, iż ponad 22% ogólnej wartości eksportu, a w przypadku importu ponad 25% jego wartości, jest wynikiem współpracy brytyjsko-niemieckiej. Co zaś tyczy się wymiany handlowej Polski z Wielką Brytanią, to nasz kraj znajduje się w pierwszej dziesiątce brytyjskich partnerów handlowych. Od początku 2012 roku całkowita wartość dóbr i towarów, które zostały eksportowane do Polski do Zjednoczonego Królestwa wyniosła 1 668 020 857 £. Wartość dóbr i towarów, które zostały importowane z Polski wyniosła 3 622 834 071 £. Dla porównania wymiana handlowa z Niemcami w przypadku importu osiągnęła wartość 25 880 250 159 £, a co zaś tyczy się eksportu to 16 484 078 117 £.

Tabela 4 : Lista najlepszych partnerów eksportowych Wielkiej Brytanii, dane z okresu maj-lipiec 2012

L.p.	Państwo	Ogólna wartość - lipiec 2012 (w milionach £)	Zmiana % w stosunku do maja 2012	Zmiana % w stosunku do czerwca 2012
1	Niemcy	2 594,1	-6,1	-5,3
2	Holandia	1 651,2	-20,5	-17,1
3	Francja	1 616,0	-14,6	-14,9
4	Irlandia	1 342,8	-0,7	-9,5
5	Belgia	1 202,8	-7,3	-10
Ogółem		11 627,1	- 10,2	- 14,5

Źródło: Statystyki HM Revenue & Customs, czerwiec 2012

Tabela 5: Lista najlepszych partnerów importowych Wielkiej Brytanii, dane z okresu maj-lipiec 2012

L.p.	Państwo	Ogólna wartość - lipiec 2012 (w milionach £)	Zmiana % w stosunku maja 2012	Zmiana % w stosunku do czerwca 2012
1	Niemcy	4 289,2	0,9	6,5
2	Holandia	2 452,5	-1,6	3,5
3	Francja	1 895,8	0,9	-5,2
4	Belgia	1 391,5	-7,7	-11,8
5	Włochy	1 278,2	5,6	1,6
Ogółem		16 832,8	-1,7	-0,8

Źródło: Statystyki HM Revenue & Customs, czerwiec 2012

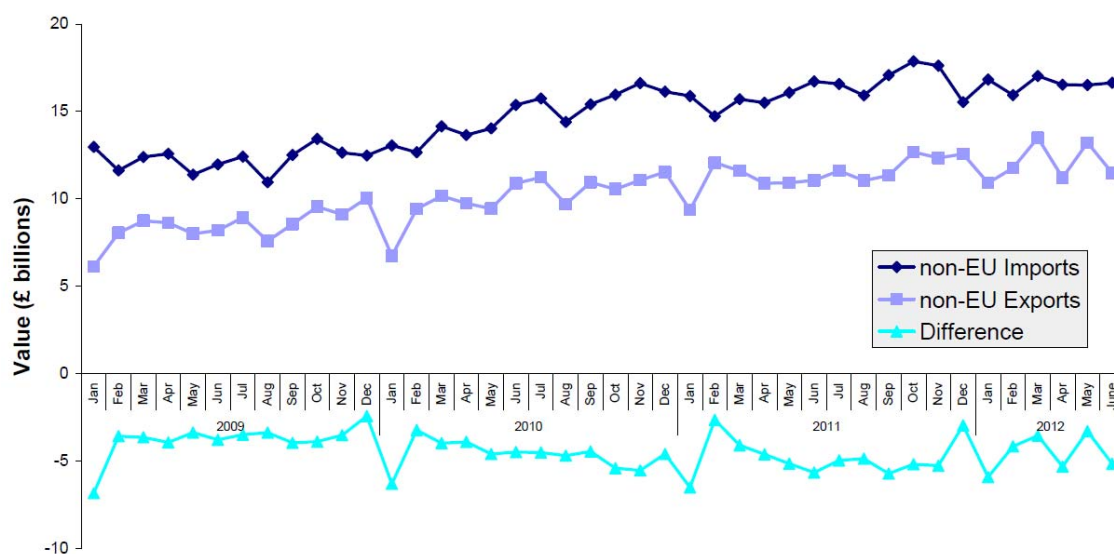
1.2 Handel zagraniczny z państwami spoza Unii Europejskiej

9

Podczas gdy wskaźniki wymiany handlowej z państwami Unii Europejskiej od roku 2010 utrzymują się na stałym poziomie, te odnoszące się do krajów spoza UE ukazują wzrost w tym zakresie. Do obszarów spoza UE *HM Revenue & Custom* zalicza: Azję i Oceanię, Europę Wschodnią, Amerykę Łacińską i Karaiby, Środkowy Wschód i Północną Afrykę, Amerykę Północną, Afrykę Subsaharyjską oraz kraje Europy Zachodniej nie należące do Unii Europejskiej. Ogólna wartość handlu w tej kategorii w 2011 roku wyniosła w przypadku importu 195,2 miliardów funtów oraz 137,4 miliardów funtów w przypadku eksportu. Wartości te, w porównaniu do 2010 roku, były odpowiednio wyższe o 10,2% oraz 13,2%.

Najnowszy raport *HM Revenue & Custom* wskazuje, że od stycznia do maja 2012 roku ilość dóbr importowanych i eksportowanych wzrosła w porównaniu do wyników tego samego okresu z 2011 roku. Oznacza to, że do końca maja wartość brytyjskiego importu wynosiła 82,9 miliardów funtów, eksportu zaś 60,6 miliardów funtów. W obu tych przypadkach odnotowany wzrost wyniósł ok. 0,1 %.

Tabela 6 :Ogólne wartości eksportu i importu okres 2009-2012

Źródło: Statystyki HM Revenue & Customs, czerwiec 2012

Legenda:

Value – wartość w miliardach funtów

UK's EU Imports/ UK's EU Exports – Wartość importu/eksportu z krajami Unii Europejskiej

Difference – różnica między wartościami eksportu i importu

Głównymi towarami eksportowymi Wielkiej Brytanii są paliwa mineralne, oleje mineralne i ich pochodne oraz substancje bitumiczne i woski mineralne. W czerwcu 2012 roku, sprzedaż wspomnianych towarów wyniosła 2 miliardy funtów, co stanowiło 17,2 % całej wymiany handlowej z krajami Unii. W porównaniu do wyników z czerwca 2011 roku eksport brytyjski pomniejszył się o 14,5%, czyli prawie o 2 miliardy funtów.

Do największych partnerów handlowych Zjednoczonego Królestwa należą Stany Zjednoczone, Chiny, Rosja i Szwajcaria. Z tymi państwami Wielka Brytania prowadzi najbardziej intensywną współpracę zarówno w przypadku eksportu, jak i importu. W okresie maj – lipiec 2012 Wielka Brytania odnotowała najlepsze wartości wymiany handlowej ze Szwajcarią. Co tyczy się całkowitej wartości jakie osiągnął brytyjski import i eksport z państwa spoza UE, to były one największe w przypadku współpracy handlowej z Ameryką Północną oraz Azją i Oceanią (głównie z Chinami, Indiami i Australią).

Tabela 7 : Lista najlepszych partnerów eksportowych Wielkiej Brytanii, dane z okresu maj-lipiec 2012

L.p	Państwo	Ogólna wartość - lipiec 2012 (w milionach £)	Zmiana % w stosunku maja 2012	Zmiana % w stosunku do czerwca 2012
1	USA	3 035,8	-16,7	1,1
2	Chiny	739,4	-25,6	9,2
3	Szwajcaria	530,9	21,5	6,2
4	Rosja	524,8	5,6	45
5	Zjednoczone Emiraty Arabskie	467,5	3,8	14,5
Ogółem		11 479,5	-13,1	3,8

Źródło: HM Revenue & Custom, Non- EU overseas Trade Statistics, czerwiec 2012

11

Tabela 8: Lista najlepszych partnerów importowych Wielkiej Brytanii, dane z okresu maj-lipiec 2012

L.p	Państwo	Ogólna wartość - lipiec 2012 (w milionach £)	Zmiana % w stosunku maja 2012	Zmiana % w stosunku do czerwca 2012
1	USA	2 639	0,4	1,8
2	Chiny	2 459,4	-1,2	5,2
3	Norwegia	1 774,4	-7,4	-11,6
4	Szwajcaria	962,3	78,7	25,2
5	Rosja	747,3	11,8	-20,4
Ogółem		16 641,2	0,8	-0,5

Źródło: HM Revenue & Custom, Non- EU overseas Trade Statistics, czerwiec 2012

Tabela 9: Całkowita wartość wymiany handlowej Wielkiej Brytanii z krajami spoza Unii Europejskiej, dane z okresu styczeń-lipiec 2012

Obszar	Eksport (£)	Import (£)
Azja i Oceania	21 654 072 701	37 651 476 552
Wschodnia Europa	42 00 932 692	4 997 111 377
Ameryka Łacińska i Centralna	3 041 784 871	3 164 499 636
Środkowy Wschód i Północna Afryka	8 061 397 109	8 504 238 352
Ameryka Północna	2 282 134 3927	19 39 142 4040
Afryka Subsaharyjska	4 428 689 338	5 597 331 724
Zachodnia Europa (poza UE)	6 770 749 179	19 415 860 613

Źródło: Internetowe statystyki HM Revenue & Customs, sierpień 2012

2. Lasy w Zjednoczonym Królestwie Wielkiej Brytanii i Irlandii.

Od 1998 roku ilość lasów w Zjednoczonym Królestwie Wielkiej Brytanii i Irlandii wzrosła o 5% i aktualnie wynosi około 3.08 milionów hektarów, co zajmuje 13 % całej powierzchni kraju. Wielka Brytania leży w strefie europejskich lasów mieszanych. Pierwotnie prawie cały obszar tego kraju porastały kaledońskie lasy mieszane, lecz dziś fragmenty tego lasu można spotkać jedynie miejscami, na północy kraju. Postępujący rozwój przemysłu i rolnictwa sprawił, że obecnie niemal cały ekosystem leśny to liściaste lasy, będące wtórnymi zbiorowiskami roślinnymi. W lasach tych dominuje buk i dąb, a obszary na północy kraju w główne mierze zajmują gatunki iglaste - sosny i świerki. Najbardziej zalesionym obszarem jest Szkocja, w której 18% ziem pokrytych jest drzewami. Dla porównania, w Polsce natomiast stopień zalesienia szacowany jest na 9.1 miliona hektara, co daje 29,2 % powierzchni całego kraju.

Lasy w Wielkiej Brytanii dzielą się na dwa rodzaje – zwykłe (woodland) oraz posiadające specjalny certyfikat (certified woodland), który jest nadawany przez leśnictwo. Około 44% lasów w Zjednoczonym królestwie posiada przymiot certyfikowanych. Oznacza to, że są zarządzane i jednocześnie spełniają wysokie normy wyznaczone przez leśnictwo brytyjskie i irlandzkie, odpowiednio Forestry Commission oraz Forest Service. Głównie należą do nich regulacje w zakresie

wieku lasu, zarządzania obszarem leśnym, zarówno dotyczące jego powiększania, jak i wycinki oraz udostępniania go zwiedzającym.

Poniższa tabela przedstawia udział powierzchniowy obszarów leśnych w Wielkiej Brytanii, z uwzględnieniem podziału na lasy zarządzane przez leśnictwo brytyjskie i irlandzkie, a także na lasy publiczne, które są własnością samorządów oraz lasy prywatne.

Tabela 10: Obszary leśne, dane z 31 marca 2012 roku

	tysiące hektarów				
	Anglia	Walia	Szkocja	Północna Irlandia	Zjednoczone Królestwo
Lasy zarządzane przez leśnictwo					
Iglaste	154	100	448	55	757
Liściaste	60	17	33	6	116
Ogółem	214	117	481	61	873
Lasy publiczne lub prywatne					
Iglaste	180	51	610	10	852
Liściaste	900	136	302	17	1,355
Ogółem	1,081	187	912	27	2,207
Lasy					
Iglaste	334	151	1,058	66	1,609
Liściaste	961	153	335	23	1,471
Ogółem	1,295	304	1,392	88	3,080

Źródło: Woodland Area, Planting and Restocking, 2012 Edition, Forestry Commission UK.

Ponad połowa (53%) całkowitego obszaru leśnego w Wielkiej Brytanii to lasy iglaste, w Anglii stanowią one 31% powierzchni leśnej, zaś w Szkocji już 72%. Pozostałe 47% to lasy mieszane lub liściaste, które zajmują 971 tysięcy hektarów ziem. W Wielkiej Brytanii głównie rosną świerki, stanowią one niemal połowę ogólnej liczby drzew (49%), następną grupą są sosny (26%). Co zaś tyczy się gatunków szerokolistnych, najwięcej rośnie tu dębów (23%) oraz brzoź (16%). Z uwagi na to iż w brytyjskich lasach przeważają drzewa iglaste, które charakteryzują się drewnem o dużej miękkości, Wielka Brytania importuje duże ilości twardego drewna, wykorzystywanego przede wszystkim w przemyśle meblowym. Szegółowe informacje dotyczące importu znajdują się w dalszej części raportu.

Tabela 11 : Obszary leśne w Wielkiej Brytanii – podział ze względu na gatunek drzew, 2011

Gatunek	Anglia	Walia	Szkocja	Wielka Brytania
Tysiąc hektarów				
Drzewa iglaste				
Szkocja sosna	82	5	140	227
Sosna korsykańska	41	3	2	47
Sosna typu lodgepole	7	6	122	135
Świerk pospolity	80	84	528	692
Świerk norweski	32	11	35	79
Modrzew	14	1	9	23
Modrzew japoński	33	22	56	111
Daglezja	24	11	10	45
Inne drzewa iglaste	19	6	5	30
Gatunki mieszane	9	0	8	18
Ogółem	340	149	916	1 406
Drzewa liściaste				
Dąb	159	43	21	223
Buk	64	9	10	83
Jawor	49	7	11	67
Jesion	105	19	5	129
Brzoza	70	13	78	160
Topola	11	1	0	12
Orzech	12	1	0	12
Wiąz	4	0	1	5

Gatunek	Anglia	Walia	Szkocja	Wielka Brytania
Tysiąc hektarów				
Inne drzewa liściaste	84	18	18	120
Gatunki mieszane	91	8	62	160
Ogółem	648	118	206	971
Ogółem drzewa liściaste i iglaste	988	266	1 123	2 377

Źródło: Krajowy wykaz lasów i drzew, www.forestry.gov.uk

Lasy nie posiadające certyfikatu

Lasy, którym nie został nadany certyfikat Forestry Commission lub Forest Service charakteryzują się niskim stopniem zadrzewienia. Przyjęte standardy wskazują, iż jeżeli na danym obszarze ilość drzew nie przekracza 20% lub 25% w przypadku Irlandii Północnej, nie nadaje się mu przymiotu certyfikowanego. Definicja ta odnosi się do sposobu zagospodarowania terenu, zarówno aktualnego, jak i przyszłego, co oznacza że bierze pod uwagę także planowane procedury zalesienia.

15

Lasy certyfikowane

Certyfikat leśnictwa brytyjskiego lub irlandzkiego nadawany jest obszarom, które spełniają wysokie standardy dotyczące zarządzania lasami, ich ochrony oraz zalesiania. Oprócz instytucji państwowych nadzór nad lasami certyfikowanymi sprawuje UK Woodland Assurance Standard, niezależna jednostka specjalizująca się w zrównoważonym zarządzaniu obszarami leśnymi, a także wiele ekologicznych organizacji pozarządowych. Aktualnie 44% lasów posiada przymiot lasów certyfikowanych.

Tabela nr 12: Obszary leśne, dane z 31 marca 2012 roku

tysiące hektarów

	Anglia	Walia	Szkocja	Północna Irlandia	Zjednoczone Królestwo
Lasy zarządzane przez leśnictwo	214	117	481	61	873
Lasy publiczne lub prywatne	141	21	327	3	491
Lasy ogółem	355	138	807	64	1,365
Udział procentowy całego obszaru leśnego	27 %	45%	58%	73%	44%

Źródło: *Woodland Area, Planting and Restocking, 2012 Edition, Forestry Commission UK.*

2.1 Zalesianie

Z uwagi na systematycznie rosnący popyt na drzewo, w Zjednoczonym Królestwie prowadzona jest polityka mająca na celu ciągłe powiększanie obszarów leśnych. Realizowana jest ona albo poprzez bezpośrednie działanie człowieka, przejawiające się w zasadzaniu nowych jednostek albo poprzez nieingerencję ludzką w naturalnie rozrastający się las. Od roku 2011 zasadzono 12,7 tysięcy hektarów nowych lasów, 90% z nich nie posiada jeszcze charakteru obszarów certyfikowanych.

Co zaś tyczy się powierzchni powstałej w skutek karczowania lasu to podlega ona także szczególnym procedurom ponownego zalesiania. Związane są one z regulacjami dotyczącymi wycinki drzew, w których najważniejszym jest dwuletni okres przerwy między wykarczowaniem a zalesieniem. Od roku 2011 całkowita liczba lasów powstałych w wyniku tego procesu wynosi 12,3 tysiące hektarów.

Tabela nr 13: Obszary odnowione, dane z 31 marca 2012 roku

tysiące hektarów

	Anglia	Walia	Szkocja	Północna Irlandia	Zjednoczone Królestwo
Lasy certyfikowane	2.2	1.2	4.6	0.9	9.0
Lasy niecertyfikowane	1.5	0.8	1.0	0.1	3.3
Ogółem	3.6	2.0	5.7	1.0	12.3

Źródło: *Woodland Area, Planting and Restocking, 2012 Edition, Forestry Commission UK.*

Tabela nr 14: Obszary odnowione, dane z 31 marca 2012 roku

tysiące hektarów

	Anglia	Walia	Szkocja	Północna Irlandia	Zjednoczone Królestwo
Lasy iglaste	2.0	1.4	4.6	0.9	9.0
Lasy liściaste	1.6	0.6	1.1	0.1	3.3
Ogółem	3.6	2.0	5.7	1.0	12.3

Źródło: Woodland Area, Planting and Restocking, 2012 Edition, Forestry Commission UK.

Zrównoważona gospodarka leśna, popyt na produkty drewniane, a także wzrastająca świadomość ekologiczna zarówno władz jak i mieszkańców Wielkiej Brytanii, są głównymi powodami powolnego, lecz systematycznego powiększania się obszarów leśnych w kraju. Mimo to Wielka Brytania nadal pozostaje jednym z najmniej zalesionych państw w Europie, jako że obszary te zajmują jedynie 12 % całej powierzchni kraju. Poniższa tabela i mapa ukazują dokładne dane dotyczące obszarów leśnych w Europie.

Tabela 15: Porównanie obszarów leśnych na świecie, stan na 2010 rok.

17

Kraj	Obszar leśny (million ha)	Rozmiar kraju (million ha)	Procentowy udział lasu w powierzchni	Obszar leśny ha/100 osób
Europa				
Wielka Brytania	3	24	12	5
Finlandia	22	30	73	418
Francja	16	55	29	26
Niemcy	11	35	32	13
Włochy	9	29	31	15
Hiszpania	18	50	36	41
Szwecja	28	41	69	306
Inne kraje UE	49	154	32	29

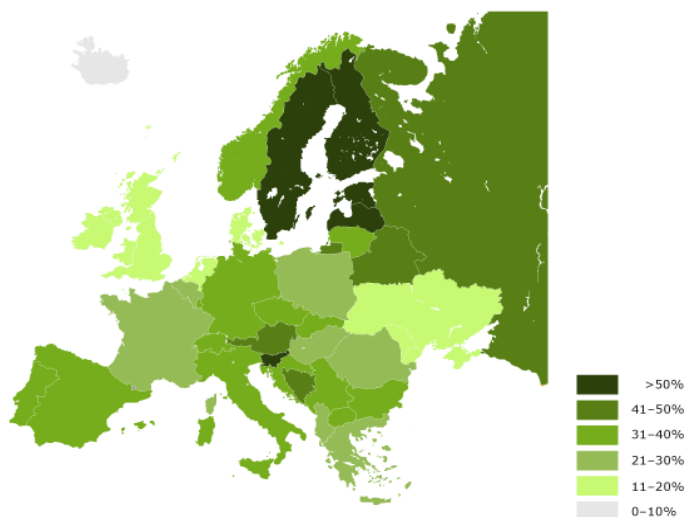
Kraj	Obszar leśny (million ha)	Rozmiar kraju (million ha)	Procentowy udział lasu w powierzchni	Obszar leśny ha/100 osób
Ogółem EU-27¹	157	419	37	32
Rosja	809	1 638	49	572
Europa	1 005	2 215	45	137
Afryka	674	2 974	23	68
Azja	593	3 091	19	15
Ameryka Północna i Centralna	705	2 135	33	132
Oceania	191	849	23	548
Ameryka Południowa	864	1 746	49	225
Świat	4 033	13 011	31	60

Źródło: Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa

1. Cypr jest zawarty w kategorii EU-27, ale w ogólnych statystykach został zaliczony do Azji.

18

Mapa 1: Porównanie obszarów leśnych na świecie, stan na 2010 rok.

Źródło: Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa.

3. Pozyskiwanie drewna

Pozyskiwanie drewna jest podstawowym źródłem tego surowca, a ze względu na specyfikę jego charakteru ma także potencjalnie ogromny wpływ na środowisko. Zrównoważoną gospodarkę leśną można potwierdzać systemami certyfikacji. Co do zasady, jeżeli kryteria oceny stosowane w ramach tych systemów obejmują zgodność z prawem oraz istnieje możliwość ich monitoringu w łańcuchu dostaw, mogą być wykorzystywane jako wskaźnik zastępczy legalności produktów z drewna. W Europie podstawowym wymogiem w dwóch najpowszechniej stosowanych systemach, do których należą wytyczne Forest Stewardship Council oraz Programme for the Endorsment of Forest Certification, jest zgodność działalności leśnej z prawem. Poszanowanie legalności jest innym czynnikiem niż zbalansowana działalność, mimo to ma silny wpływ na środowisko. Nielegalne pozyskiwanie drewna jest przestępstwem, jednak obok konsekwencji przewidzianych regulacjami prawnymi, przede wszystkim negatywnie odbija się na środowisku oraz gospodarce. Zagrożenie różnorodności biologicznej, powiększające się zjawisko wylesiania, zmiany klimatu wywołane wzrostem emisji gazów cieplarnianych, ograniczenie pochłaniania dwutlenku węgla przez lasy oraz nieuczciwa konkurencja na rynkach to tylko niektóre ze skutków nielegalnej wycinki drzew. Z tego względu w Wielkiej Brytanii wprowadzono szczegółowe regulacje dotyczące wycinki drzew i przetwórstwa drewna. Brytyjskie zrównoważone leśnictwo, przejawiające się między innymi w ograniczeniu stosowania produktów biobójczych, poszanowaniu różnorodności biologicznej oraz brakiem tolerancji dla nielegalnego karczowania lasów, ma zasadnicze znaczenie dla długoterminowej dostępności i przystępności cenowej drewna oraz produktów drewnianych.

3.1 Wycinka drzew na świecie

Statystyki Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa (FAO) wskazują, iż w 2009 roku z lasów na całym świecie zostało wykarczowanych 3.3 miliarda m³ drzew. Ponad połowę tej wartości (57%) zużyto jako drewno opałowe, pozostałe 43% wykorzystano w przemyśle drzewnym.

Ameryka Północna i Centralna oraz Europa są odpowiedzialne za ponad 2/3 światowej wycinki drzew w celach industrialnych. W latach 2008-2009 pobór drewna dla tego przemysłu spadł o 8% w skali światowej, a największy 12-sto % spadek został odnotowany właśnie w Ameryce Północnej

i Centralnej. Co zaś tyczy się drewna wykorzystywanego na opał to największa jego ilość pochodzi z Azji i Afryki. Analizy obejmujące lata 2010-2012 nie zostały jeszcze opublikowane.

Tabela 16: Wycinka drzew na świecie, lata 1990-2009

Region	1990	1995	2000	2005	2008	2009
milion m ³						
Drewno przemysłowe						
Europa						
Wielka Brytania	6	7	8	8	8	8
EU-27 ¹	316	292	339	368	334	310
Europa	515	405	479	540	506	455
Afryka	57	66	69	72	73	72
Azja	258	263	231	242	256	240
Ameryka Północna i Centralna	595	603	632	635	481	421
Oceania	33	41	47	50	54	50
Ameryka Południowa	110	134	145	176	185	187
Świat	1 567	1 512	1 604	1 714	1 554	1 424
Drewno opałowe						
Europa						
Wielka Brytania	0	0	0	0	1	1
EU-27 ¹	73	71	73	75	81	83
Europa	143	112	138	139	145	141
Afryka	440	505	534	575	595	602
Azja	883	836	807	797	777	771
Ameryka Północna i Centralna	162	145	129	130	131	127
Oceania	9	11	13	11	11	11
Ameryka Południowa	161	174	186	194	197	198
Świat	1 799	1 782	1 807	1 846	1 855	1 851
Kłody						
Europa						

Region	1990	1995	2000	2005	2008	2009
Wielka Brytania	6	8	8	9	8	8
EU-27 ¹	388	364	412	443	416	393
Europa	659	517	617	679	652	596
Afryka	497	572	603	647	668	674
Azja	1 141	1 099	1 038	1 039	1 032	1 011
Ameryka Północna i Centralna	757	748	761	765	611	548
Oceania	42	52	60	61	65	61
Ameryka Południowa	271	307	331	369	382	385
Świat	3 366	3 294	3 410	3 560	3 410	3 275

Źródło: FAO

1. Cypr jest zawarty w kategorii EU-27, ale w ogólnych statystykach został zaliczony do Azji.

Jak wynika ze statystyk FAO Wielka Brytania specjalizuje się głównie w drewnie przemysłowym oraz kładowanym, którego znaczna część przekazywana jest na eksport. Szczegółowe dane w tym zakresie zostaną przedstawione w dalszej części raportu.

Drewno jest surowcem odnawialnym, jednakże proces ten jest długoterminowy i z tego względu ściśle nadzorowany. W latach 1990-2000 obszar leśny na świecie zmniejszył się o 8.3 milionów hektarów (0,2%), a w następnym dziesięcioleciu zaś o kolejne (0,1%), czyli 5,2 milionów hektarów. Pomniejszenie obszarów leśnych zaobserwowano na całym świecie, z wyjątkiem Europy gdzie w ostatnich dwóch dekadach zanotowano powiększenie ilości lasów. Związane jest to z polityką środowiskową Unii Europejskiej, a także współpracą państw europejskich z organizacjami międzynarodowymi w zakresie zwiększania ochrony obszarów zielonych. Do najważniejszych regulacji w tym zakresie należą: Europejski Program w Sprawie Zmian Klimatu (ECCP), Protokół z Kioto zastępujący Ramową konwencję Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu, Europejski program monitorowania ziemi (GMES) oraz działania Stałego Komitetu Leśnego nadzorującego Europejski System Informacji i Komunikacji w Leśnictwie (EFICS).

Tabela `17 : Zmiany w obszarach leśnych na świecie, 1990-2010

Region	1990-2000		2000-2010	
	(tysiąc ha)	(%)	(tysiąc ha)	(%)
Europa				

Region	1990-2000		2000-2010	
	(tysiąc ha)	(%)	(tysiąc ha)	(%)
Wielka Brytania	18	0.68	9	0.31
EU-27 ¹	732	0.51	517	0.34
Europa	877	0.09	676	0.07
Afryka	-4 067	-0.56	-3 414	-0.49
Azja	-595	-0.10	2 235	0.39
Ameryka Północna i Centralna	-289	-0.04	-10	0.00
Oceania	-36	-0.02	-700	-0.36
Ameryka Południowa	-4 213	-0.45	-3 997	-0.45
Świat	-8 323	-0.20	-5 211	-0.13

Źródło: FAO

1. Cypr jest zawarty w kategorii EU-27, ale w ogólnych statystykach został zaliczony do Azji.

3.2 Pozyskiwanie drewna w Wielkiej Brytanii

22

Rozmiar ilości wycinanych drzew różni się w zależności od lasu z którego pochodzi oraz zapotrzebowań na dany typ drewna. Ze względu na jego stopień twardości wyróżnia się dwa rodzaje drewna – twarde, czyli powstałe w wyniku ścięcia drzew szerokolistnych takich jak dąb, brzoza czy buk, oraz miękkie, powstałe w wyniku ścięcia drzew iglastych, np. świerk, sosna czy modrzew. W 2010 roku w wyniku wycinki drzew uzyskano 9,6 miliona ton miękkiego drewna oraz 0,5 miliona ton twardego drewna oraz około 0,1 miliona ton gałęzi drzew o miękkim drzewie oraz ich pniaków. Głównie pochodziły one z lasów będących własnością lub pod zarządem leśnictwa państwowego - 48% w przypadku miękkiego drewna oraz 13% twardego drewna. Co zaś tyczy się danych zawartych w tabelach, to przedstawione są one w tzw. „zielonych” tonach, gdzie waga surowca oznaczana jest zaraz po ścięciu, gdy drewno jest jeszcze świeże.

Tabela 18 : Produkcja drewna w latach 2001-2010 ,

Rok	Miękkie drewno			Twarde drewno		
	Lasy zarządzane przez leśnictwo	Inne lasy	Ogólna ilość drewna miękkiego	Lasy zarządzane przez leśnictwo	Inne lasy	Ogólna ilość drewna twardego
Tysiąc zielonych ton						
2001	4 604	2 891	7 494	145	486	632
2002	4 650	2 972	7 622	118	502	620
2003	4 817	3 491	8 308	117	445	562
2004	4 894	3 618	8 512	113	399	513
2005	4 579	3 894	8 473	101	492	593
2006	4 582	3 917	8 499	45	392	438
2007	4 653	4 369	9 022	40	400	440
2008	4 415	4 016	8 432	43	388	431
2009	5 126	3 434	8 560	87	449	536
2010	4 625	4 941	9 567	70	465	535

Źródło: Forestry Commission, Forest Service, badania rynku.

Co zaś tyczy się lasów nie będących pod opieką władz państwowych lub należących do osób prywatnych, to szacuje się że około 4,9 miliona ton drewna miękkiego zostało z nich pobranych. Jak widać, mimo systematycznego rozwoju sektora prywatnego to nadal przemysł drzewny opiera się głównie na lasach państwowych.

Tabela 19 : Pobór drewna miękkiego od prywatnych właścicieli lasów, lata 2001-2010

Rok	Wyniki badań rynku		Zmiana procentowa	Ogółem w Wielkiej Brytanii
Tysiąc zielonych ton				
2001	1 634	1 837	12%	2 891
2002	1 839	1 891	3%	2 972
2003	1 891	2 221	17%	3 491
2004	2 293	2 376	4%	3 618

2005	2 595	2 793	8%	3 894
2006	3 081	3 099	1%	3 917
2007	3 105	3 463	12%	4 369
2008	3 527	3 243	-8%	4 016
2009	3 146	2 690	-14%	3 434
2010	2 696	3 879	44%	4 941

Źródło: Forestry Commission, Forest Service, badania rynku.

3.3 Dostawy ściętego surowca

Drewno w Wielkiej Brytanii, tak samo jak na całym świecie, transportowane jest z lasu do punktu jego przetwórstwa w kłodach, w języku angielskim nazywanymi roundwood. Definicja tego pojęcia obejmuje zarówno kłody powstałe w wyniku ścięcia pnia drzewa, jak i jego gałęzi, jeżeli spełniają wymóg posiadania średnicy minimalnie 7 cm. Zalicza się do niego także surowiec drewna okrągłego o wymiarach większych bądź równych 14 cm.

W zależności od zapotrzebowań odbiorcy pozostawia się je albo z kora albo bez. Firmy zajmujące się przewożeniem surowca można podzielić na dwa typy – państwowe lub prywatne, dokładne dane w zakresie ilości przedsiębiorstw i zatrudnienia w nich znajdują się w kolejnej części raportu.

Informacje dotyczące ilości przewożonych kłód mają duże znaczenie dla określenia kondycji i dynamiki przemysłu drzewnego. Pozwalają także na dokładne monitorowanie wycinki lasów, co umożliwia szybkie reagowanie i zapobieganie czynnościom nielegalnym lub innym, mogącym zaszkodzić równowadze gospodarki leśnej. Dane przedstawione poniżej zebrane są na podstawie wieloletniego badania rynku, głównie tych jego gałęzi związanych z transportem, tartakami oraz handlem zagranicznym. Statystyki zawierają zsumowane ilości dostaw drewna miękkiego oraz twardego, przedstawione w zielonych tonach.

W 2010 roku brytyjskie zakłady specjalizujące się w przetwórstwie drewna otrzymały z krajowych lasów, zarówno prywatnych jak i państwowych, 9.4 miliona ton surowca. Jest to wartość o 13% większa niż w roku 2009. Głównymi odbiorcami surowca były tartaki, które pobrały go prawie 60% całkowitej ilości. Przedsiębiorstwa zajmujące się wytwarzaniem paneli drewnianych otrzymały 15% surowca, zaś 11% wyciętych drzew przekazane zostało na opał.

Jak już zostało powiedziane w Wielkiej Brytanii rosną przede wszystkim drzewa, z których powstaje surowiec o miękkim charakterze. Ilość takiego drewna przekazanego w celach paliwo drewniane wzrosła o 62% w porównaniu do roku 2009. Wynika to ze zmian w polityce ekologicznej kraju, który poszukuje alternatywnych rozwiązań energetycznych wynikających z niechęci władz do energii atomowej oraz mających na celu zmniejszenie emisji CO₂ do atmosfery. W tym samym okresie, odnotowano również wzrost w ilości dostaw miękkiego drewna przekazanego na eksport (34%) i do tartaków (9%).

Tabela 20: Dostawy miękkiego drewna pochodzącego z lasów brytyjskich, dane z lat 2001-2010

Rok	Tartaki	Młyny pulpy	Panele drewniane	Ogrodzenia	Paliwo drewniane	Inne	Eksport	Ogółem
Tysiąc zielonych ton								
2001	4 598	668	1 680	324	100	31	61	7 463
2002	4 677	696	1 456	289	100	29	133	7 380
2003	4 812	704	1 486	264	100	45	307	7 718
2004	4 953	483	1 525	272	100	79	610	8 021
2005	4 924	500	1 502	317	100	95	705	8 143
2006	5 210	481	1 365	274	100	114	643	8 187
2007	5 565	472	1 362	319	200	113	759	8 790
2008	4 933	515	1 219	359	300	128	733	8 187
2009	5 133	511	1 135	367	650	160	347	8 304
2010	5 616	428	1 375	349	1 050	135	467	9 419

25

Źródło: Badania Głównego Leśnictwa Brytyjskiego

4. Ceny drewna

Sprzedaż drewna pochodzącego z lasów państwowych nadzorowana jest przez leśnictwo brytyjskie. Ceny surowca pochodzącego od drzew iglastych są ustalane w oparciu o Stały Wskaźnik Cenowy Drzew Iglastych (Coniferous Standing Sales Price Index - CSSPI), który opracowywany jest co pół roku. Co tyczy się cen surowca miękkiego to opracowywane są one co pół roku, na podstawie cen kłód z drewna miękkiego dostarczanego z lasów państwowych. Informacje na ten temat publikowane są na stronach internetowych Nadleśnictwa, poza tym nie istnieją inne oficjalne dane dotyczące przetwórstwa drewna. Wysokość cen pierwotnej obróbki drewna są pobierane przez Office of National Statistics (ONS), oddział brytyjskiego Urzędu Statystycznego, a następnie zamieszczane w zestawieniu indeksu cen dóbr produkcyjnych (Producer Price Indices - PPI), gdzie odczytać można średnią zmianę w czasie cen sprzedaży stosunku do wartości produkcji wytworzonych dóbr przez

krajowych producentów. PPI publikowany jest w MM22 Business Monitor, publikacji wydawanej przez brytyjski Urząd Statystyczny.

Indeks cen sprzedaży hurtowej drewna pochodzącego z drzew iglastych był w marcu 2011 roku o 35% wyższy w stosunku do wskaźników z roku. Natomiast indeks cen kłód drewna miękkiego wzrósł o 0,1%. Wartość dodana brutto podstawowej obróbki drewna w 2009 roku wyniosła 1,12 miliardów funtów.

Tabela 21: Wartość dodana brutto surowców w leśnictwie i przetwórstwie drewna, lata 2005 - 2009

Standard Industrial Classification (SIC)	2005	2006	2007	2008	2009
Milion £					
Leśnictwo	323	286	384	438	382
Produkty drewniane					
Tartaki	424	441	498	443	299
Panele drewniane	255	298	344	254	166
Produkty wtórne	2 273	1 975	2 382	2 114	1 595
Ogółem	2 952	2 714	3 224	2 811	2 059
Pulpa papierowa & papier					
Pulpa papierowa & papier	762	612	825	734	658
Wyroby papierowe i z pulpy	2 377	2 074	2 146	2 026	2 030
Ogółem	3 139	2 686	2 971	2 760	2 688
Ogółem przetwórstwo drewna	6 091	5 397	6 195	5 571	4 747
Ogółem pierwotne przetwórstwo drewna	1 441	1 351	1 667	1 431	1 123

Źródło: www.forestry.gov.uk/statistics

5. Zatrudnienie w przemyśle.

Niniejszy rozdział oparty jest na danych pochodzących z The Annual Business Survey (ABS), corocznego badania rynków w Wielkiej Brytanii, które jest przeprowadzane przez Office for National Statistics (ONS), czyli państwowy urząd zajmujący się opracowywaniem oficjalnych statystyk. Informacje w nim zawarte kategoryzowane są na podstawie ogólnokrajowej klasyfikacji Standard

Industrial Classification (SIC 2003/2007), charakterem przypominające Polską Klasyfikację Działalności tworzoną przez Główny Urząd Statystyczny. Przemysł drzewy w SIC podzielony jest na dwie kategorie: SIC 20/16, obejmującą produkty drewniane oraz SIC 21/17 zajmującą się papierem i pulpą papierową, czyli półproduktu powstałego ze zgniecionych drewnianych resztek.

Poniższe dane są wypadkową informacji zebranych w ramach ABS oraz Forest Employment Survey, badania zatrudnienia w przemyśle leśnym, którego ostatnia edycja datowana jest na lata 1998/99. Dzięki połączeniu efektów obu analiz rynku możliwe było dokładne scharakteryzowanie zatrudnienia w tym przemyśle, jako że obok standardowych wskaźników dotyczących głównie oficjalnego sektora leśnego (leśnictwa, nadleśnictwa czy państwowych firm specjalizujących się w przetwórstwie drewna) uwzględniono także dane dotyczące transportu, handlu zagranicznego oraz niepaństwowych rynków zbytu.

Tabela 22: Średnie zatrudnienie w leśnictwie i przetwórstwie drewna, lata 2005-2009

Standard Industrial Classification (SIC) ¹	2005	2006	2007	2008	2009
	tysiące				
Leśnictwo	12	11	13	12	14
Produkty drewniane					
Tartaki	10	13	12	11	9
Panele drewniane	6	5	5	5	4
Produkty wtórne	69	68	69	63	52
Ogółem	85	86	86	79	65
Papier i pulpa papierowa					
Papier i pulpa papierowa	14	14	12	13	13
Wyroby papierowe i z pulpy papierowej	62	59	54	51	51
Ogółem	76	74	67	64	64
Przetwórstwo drewna ogółem	161	160	153	143	129
Podstawowe przetwórstwo drewna	30	32	29	29	26

Źródło: Annual Business Survey/ Annual Business Inquiry – (Office for National Statistics, Czerwiec 2009 i Czerwiec 2011)

W Wielkiej Brytanii w 2010 roku ogólna ilość osób zatrudnionych na pełen etat w przemyśle drzewnym wynosiła 7,630. Ponad połowa z nich pracuje w tartakach, jedna trzecia w przedsiębiorstwach zajmujących się produkcją paneli drewnianych, pozostała część zatrudniona jest w przemyśle przetwórstwa papieru i pulpy drzewnej.

Tabela 23: Zatrudnienie w przemyśle drzewnym, lata 2008-2010

Rok	Tartaki	Pulpa i papier	Panele drzewne	Ogrodzenia	Ogółem
2008	3 759	797	2 440	364	7 360
2009	3 835	820	2 225	369	7 249
2010	4 182	745	2 343	360	7 630

Źródła: badania przeprowadzone przez ABS w firmach

Poniższa tabela przedstawia ogół zatrudnienia w leśnictwie i przemyśle drzewnym w Wielkiej Brytanii w oparciu o dane zebrane w ramach Forest Industry Survey w latach 1998/99¹. W tym okresie ogólne zatrudnienie w sektorze szacowane było na 30 tysięcy pracowników pracujących na pełen etat. Prawie połowa z nich swoje miejsce pracy miała w Anglii, 36% osób zatrudnionych było w Szkocji i 14% w Walii. Najnowsze dane zgromadzone przez Nadleśnictwo ukazują, że w przemyśle drzewnym zatrudnionych w 2009 roku było 40 tysięcy pracowników.

28

Tabela 24: Zatrudnienie w leśnictwie i przemyśle drzewnym, lata 2005-2009

Rok	Leśnictwo	Tartaki	Panele Drewniane	Przetwórstwo pulpy i papieru	Ogółem zatrudnieni w przemyśle
tysiąc					
2005	12	10	6	14	42
2006	11	13	5	14	43
2007	13	12	5	12	42
2008	12	11	5	13	41
2009	14	9	4	13	40

Źródło: Statystyki internetowe nadleśnictwa brytyjskiego, 2011

¹ Ostatnie badania rynku przeprowadzone zostały w latach 1998-1999, od tego czasu nie dokonano rewizji ich wyników.

5.1 Zakłady pracy

Przemysł drzewny jest w Wielkiej Brytanii gałęzią ciągle się rozwijającą. Ilość przedsiębiorstw w tym sektorze w 2010 roku wyniosła 4 125, w tym 3 095 firm związanych było z przemysłem leśnym, 255 jednostek prowadzi działalność związaną z pulpą i przemysłem papierniczym, 640 jednostek to tartaki, a pozostałe 133 związanych jest z przemysłem panelowym.

Tabela 25: Dynamika ilości zakładów pracy w przemyśle drzewnym i leśnictwie, lata 2001 – 2010.

Rok	Leśnictwo	Tartaki	Panele	Pulpa i papier
2001	3 055	940	150	365
2002	2 910	885	145	345
2003	2 870	855	130	305
2004	2 585	795	135	280
2005	2 580	760	140	280
2006	2 585	735	130	275
2007	2 645	700	115	260
2008	3 020	730	140	310
2009	3 100	685	130	270
2010	3 095	640	135	255

Źródło: Office for National Statistics, 2011

Z uwagi na dużą się dynamikę w tym sektorze, za co głównie odpowiada ciągle rosnące zapotrzebowanie na drewno w przemyśle meblarskim i budowlanym, corocznie na rynku pojawiają się nowe firmy, których działalność związana jest z leśnictwem lub przetwórstwem drewna. Także sytuacja ekonomiczna w Wielkiej Brytanii, która w ostatnich latach wymusiła poszukiwanie nowych rynków zbytu oraz tańszych ekwiwalentów produktów wytwarzanych w kraju i w efekcie przyczyniła się do wzrostu ogólnych wskaźników importu i eksportu, jest jednym z powodów dla których sektor drzewny systematycznie się powiększa. W 2010 roku powstało 263 nowych zakładów w przemyśle głównego przetwórstwa drzewnego, dane nie zawierają informacji dotyczących rynku wtórnego.

Tabela 26 : Nowe zakłady w przemyśle głównego przetwórstwa drzewnego, lata 2001-2010

Rok	Tartaki	Papiernie	Firmy specjalizujące się w panelach drzewnych	Produceci ogrodzeń	Ogółem
2001	271	4	10	86	371
2002	249	4	10	74	337
2003	240	3	8	68	319
2004	224	3	8	69	304
2005	213	3	8	65	289
2006	213	2	8	69	292
2007	205	2	8	75	290
2008	197	2	8	67	274
2009	195	2	8	68	273
2010	189	2	7	65	263

Źródła: badania przeprowadzone w firmach specjalizujących się w przemyśle drzewnym w ramach corocznego badania rynków, ABS 2010

6. Handel drewnem i produktami drewnopochodnymi

6.1 Import drewna i produktów drewnopochodnych

Mimo, że Wielka Brytania posiada znaczne obszary leśne, ich ilość nie jest wystarczająca by pokryć potrzeby kraju. Z tego względu duża uwaga przywiązywana jest do importu tego surowca. W latach 2000-2010, znaczna część drewna i produktów drewnopochodnych wykorzystywanych w przemyśle brytyjskim pochodziła spoza granic Zjednoczonego Królestwa. W 2010 r. wartość importu tych towarów wzrosła o 2%, a około 27% produktów sprzedawanych na rynku brytyjskim pochodziło z zagranicy. Głównymi dostawcami drewna i produktów drewnopochodnych są Chiny (14% całości importu w 2010 r.), Szwecji (13%), Niemcy (9%), Finlandia (7%) i Irlandia (6%). Ogólne dane dotyczące importu drewna i papieru przez Wielką Brytanię przedstawia tabela poniżej.

Tabela 27: Import drewna i papieru od roku 2007

Rok	1000 m ²			Tysiąc ton		
	DREWNO			Pulpa i Papier		
	Tarcica	Płyty drewnopochodne	Inne drewno	Papier	Pulpa	Odzyskany Papier
2007	8,469	3,858	1,621	7,890	1,427	88
2008	5,886	3,389	1,921	7,403	1,344	74
2009	5,240	2,500	887	7,018	940	94
2010	5,699	2,701	1,886	6,825	1,105	115
2011	4,923	2,827	2,629	6,293	1,016	177

Źródło UK Wood Production and Trade, 2011 Provisional Figures, Forestry Commission

W wyniku pogorszenia sytuacji ekonomicznej Wielkiej Brytanii, w 2011 roku zaobserwowano spadek w ilości importowania tych dóbr. Ogółem 6.3 miliona ton papieru zostało przyjętych przez przemysł brytyjski w 2011 roku, co w porównaniu do poprzedniego roku daje 8-mio procentowy spadek. Ilość importu tarcicy spadła o 14%, w przeciwieństwie do sytuacji płyt drewnopochodnych, gdzie odnotowano 5% wzrost. Ogólna wartość importowanych produktów drewnianych w 2011 roku została oszacowana na 6,8 biliona funtów, co oznacza wzrost o 1% w stosunku do roku 2010.

Tabela 28: Wartość importowanych produktów drewnopochodnych i papieru od roku 2007

Rok				Milion £		
	DREWNO			Pulpa i Papier		
	Tarcica	Płyty drewnopochodne	Inne drewno	Papier	Pulpa	Odzyskany Papier
2007	1,516	914	128	3,741	526	7
2008	1,085	873	758	3,655	608	10
2009	953	677	111	3,695	425	44
2010	1,199	781	719	3,997	593	17
2011	1,082	938	223	4,049	613	34

Źródło UK Wood Production and Trade, 2011 Provisional Figures, Forestry Commission

HM Revenue & Custom nie opublikowało dotychczas szczegółowego raportu dotyczącego importu drewna i produktów drewnianych w 2012 roku. Z danych dostępnych na stronie internetowej urzędu wynika, iż do czerwca tego roku przyjęto w Wielkiej Brytanii 2 011 423 842 kilogramów drewna i produktów drewnianych z Unii Europejskiej wartych 1 009 439 815 funtów.

HM Revenue & Customs buduje swoje statystki w oparciu o specyfikację składającą się z Commodity Codes, czyli kodów towarowych. Poniższe zestawienia dotyczące handlu Wielkiej Brytanii z Unią Europejską i krajami spoza niej, opracowane jest na podstawie zsumowanych wartości pojedynczych jednostek tworzących definicję kategorii Drewno i produkty drewniane (Commodity Code 44). Należą do niej:

- Drewno opałowe w postaci kłód, szczap, gałązek, wiązek chrustu itp.
- Węgiel drzewny
- Drewno surowe, w tym także pozbawione kory lub bieli, lub zgrubnie obrobione
- Pale drewna
- Mączka i wełna drzewna
- Drewniane podkłady kolejowe i tramwajowe
- Drewno strugane lub przetarte
- Arkusze na forniry
- Listwy i klepki na parkiet
- Płyty OSB i produkty do nich podobne
- Płyty pilśniowe i produkty do nich podobne
- Sklejki
- Drewno metalizowane i inne, utwardzane w formie bloków
- Ramy do obrazów
- Skrzynie, pudła itp.
- Wyroby bednarskie
- Drewniane narzędzia, oprawy narzędzi, rękojeści narzędzi itp.
- Stolarka i materiały ciesielskie
- Drewniane przybory kuchenne i stołowe
- Intarsje i mozaiki drewniane

Tabela 29: Przywóz drewna i produktów drewnopochodnych z Unii Europejskiej
styczeń – czerwiec 2012

	Kraj	Masa netto (kg)	Wartość (£)
UNIA EUROPEJSKA	Austria	17929744	14355647
	Belgia	46651814	30755930
	Bułgaria	142615	124390
	Cypr	48	282
	Czechy	8948783	5539395
	Dania	8167324	17069458
	Estonia	36024935	17198682
	Finlandia	223742641	107362066
	Francja	76357036	35215575
	Niemcy	191035878	111858446
	Grecja	52097	86662
	Chorwacja	1287136	1776491
	Irlandia	374034407	103953992
	Włochy	23313145	36520132
	Łotwa	188323689	79005358
	Litwa	20128312	11156215
	Luxemburg	1014899	688927
	Malta	2772	20423
	Holandia	34641551	24457078
	Polska	98580485	85855303
	Portugalia	18094287	12008849
	Rumunia	8132857	5997711
	Słowacja	197709	206535
	Słowenia	564870	908456
Hiszpania	57931745	40568696	
Szwecja	576123063	258078465	
Estonia	0	8670651	
W sumie		2011423842	1009439815

33

Tabela 30 : Import drewna i produktów drewnopochodnych spoza państw Unii Europejskiej styczeń – czerwiec 2012

	Kontynent / Kraj	Masa netto (kg)	Wartość (£)
Spoza UE	Azja i Oceania	319938511	340515393
	Wschodnia Europa	98851623	34510386
	Ameryka Łacińska i Karaiby	101171798	54372687

	Środkowy Wschód i Północna Afryka	1325913	1762781
	Ameryka Północna	742797361	178865865
	Afryka	68497206	35191958
	Zachodnia Europa (spoza UE)	16806517	15762601
W sumie		1349388929	660981671

Oprócz drewna i produktów drewnianych Wielka Brytania importuje duże ilości papieru, produktów papierowych i pulpy. Pulpa drewniana skatalogizowana jest pod Commodity Code 47, zaś papier i produkty drewniane pod Commodity Code 48.

W skład definicji Commodity Code 47, noszącej ogólny tytuł „Celuloza z drewna lub z innego włóknistego materiału celulozowego; odpady i makulatura z papieru lub tektury”, wchodzi:

- Mechaniczny ścier drzewny, nie poddany obróbce chemicznej;
- Masa celulozowa drzewna;
- Miazga drzewna sodowa lub siarczanowa;
- Masa celulozowa drzewna, siarczyn;
- Masy drewna powstałe w wyniku połączeń mechanicznych lub procesów chemicznych;
- Masy z włókien pochodzących z odzyskanych odpadów papierowych lub tekturowe albo pochodzące z innego włóknistego materiału celulozowego;
- Odzyskane odpady papierowe lub tekturowe;

Tabela 31 : Przywóz pulpy z Unii Europejskiej styczeń – czerwiec 2012

	Kraj	Masa netto (kg)	Wartość (£)
UNIA EUROPEJSKA	Austria	101627	66855
	Belgia	4262106	1904600
	Cypr	'''	'''
	Czechy	18	353512
	Dania	404676	66323
	Finlandia	35254747	20356243
	Francja	5545820	1935925
	Niemcy	11147233	4219916
	Grecja	435	443
	Chorwacja
	Irlandia	72526404	8578049
	Włochy	860054	120686

	Luksemburg	10800	3030
	Malta
	Holandia	31738898	10063672
	Polska	100	173
	Portugalia	24436265	6877543
	Rumunia
	Słowacja	248304	93252
	Słowenia
	Hiszpania	12059396	8686496
	Szwecja	52224248	47061679
	Estonia	0	737840
W sumie		250821131	111126237

Tabela 32 : Import pulpy spoza państw Unii Europejskiej styczeń – czerwiec 2012

	Kontynent / Kraj	Masa netto (kg)	Wartość (£)
Spoza UE	Azja i Oceania	8093119	14642927
	Wschodnia Europa	1754393	651503
	Ameryka Łacińska i Karaiby	177143520	69670753
	Środkowy Wschód i Północna Afryka
	Ameryka Północna	93023512	64971021
	Afryka	12133652	7229071
	Zachodnia Europa (spoza UE)	9850857	4034498
	W sumie		301999053

35

W skład definicji Commodity Code 48, noszącej ogólny tytuł „Papier i tektura, wyroby z masy papierniczej, papieru lub tektury”, wchodzi:

- Papier gazetowy w rolkach o szerokości większej niż 36 cm lub w arkuszach kwadratowych albo prostokątnych, o jednym boku większym niż 36 cm, gdzie druga strona jest po rozłożeniu dłuższa niż 15 cm;
- Papier i tektura niepowleczone, bez perforacji; taśmy dziurkowane, w zwojach lub w arkuszach kwadratowych lub prostokątnych, o dowolnym wymiarze;

- Papieru toaletowy lub chusteczki higieniczne, ręczniki lub pieluszki oraz papier do użytku domowego lub do celów sanitarnych, wata celulozowa i wstęgi z włókien celulozowych (różnego rodzaju);
- Niepowleczony papier siarczanowy lub tektura siarczanowa;
- Pozostały papier i tektura, niepowleczone, w zwojach o szerokości większej niż 36 cm lub w arkuszach kwadratowych albo prostokątnych, o jednym boku większym niż 36 cm, gdzie druga strona jest po rozłożeniu dłuższa niż 15 cm;
- Pergamin roślinny, papiery tłuszczoodporne, kalki kreślarskie i papier pergaminowy satynowany i pozostałe satynowane papiery przezroczyste lub przeświecające;
- Papier i tektura powstałe w wyniku "sklejenia płaskich warstw papieru lub tektury", nieimpregnowane;
- Papier falisty i tektura falista; krepowane, marszczone, tłoczone lub perforowane;
- Kalka maszynowa, papier samokopiujący i pozostałe papiery do kopiowania lub papiery przedrukowe;
- Papier i tektura, powleczone jednostronnie lub obustronnie kaolinem; "glinką" lub innymi substancjami nieorganicznymi, ze spoiwem lub bez, oraz bez żadnej innej powłoki, barwione powierzchniowo, dekorowane na powierzchni;
- Papier, tektura, wata celulozowa i wstęgi z włókien celulozowych, powleczone, impregnowane, pokryte, barwione powierzchniowo, dekorowane na powierzchni lub z nadrukiem;
- Bloki, płyty i płytki z masy papierniczej;
- Bibułka papierosowa, nawet pocięta do wymiaru lub w postaci książeczek lub rolek;
- Tapety i inne pokrycia ścienne z papieru, folie okienne z papieru;
- Pokrycia podłogowe na bazie papieru lub tektury ;
- Kalka maszynowa, papier samokopiujący oraz pozostałe papiery do kopiowania lub papiery przedrukowe, w zwojach o „niestandardowej”
- Koperty, karty listowe, karty pocztowe i karty korespondencyjne;
- Kartony, pudła, pudełka, torby i pozostałe pojemniki do pakowania,
- Rejestry, księgi rachunkowe, notesy, zeszyty, księgi zamówień, kwitariusze, bloki listowe, terminarze, pamiętniki podkładki i podobne artykuły, zeszyty itp.;
- Etykiety z papieru lub tektury wszelkich rodzajów;

- Szpule, cewki, cewki przędzalnicze i podobne nośniki z masy papierniczej;

Tabela 33 : Przywóz papieru i produktów papierowych z Unii Europejskiej

styczeń – czerwiec 2012

	Kraj	Masa netto (kg)	Wartość (£)
UNIA EUROPEJSKA	Austria	63183453	54964907
	Belgia	44306423	72982215
	Bułgaria	87963	77446
	Cypr	256060	181203
	Czechy	15343044	14869839
	Dania	16460075	16951567
	Estonia	1474108	161027
	Finlandia	494493733	304435638
	Francja	287759441	251174564
	Niemcy	672869356	535250509
	Grecja	1334751	1732678
	Chorwacja	1734491	1644082
	Irlandia	28129424	47887238
	Włochy	129949374	139394988
	Łotwa	13535	42922
	Litwa	442864	852981
	Luxemburg	8603671	12806463
	Malta	676052	436166
	Holandia	125611541	117575781
	Polska	50047427	39435042
	Portugalia	57757516	38722761
	Rumunia	351620	1220492
	Słowacja	3494926	5056997
	Słowenia	5267834	5597298
	Hiszpania	97484195	75572393
	Szwecja	673602235	384189251
	Estonia	0	12976470
W sumie	2780735112	2136192918	

**Tabela 34 : Import papieru i produktów papierowych spoza państw Unii Europejskiej
styczeń – czerwiec 2012**

	Kontynent / Kraj	Masa netto (kg)	Wartość (£)
	Spoza UE	Azja i Oceania	138326137
Wschodnia Europa		43937380	22196118
Ameryka Łacińska i Karaiby		92730457	60896765
Środkowy Wschód i Północna Afryka		24682615	21771140
Ameryka Północna		194798056	167839001
Afryka		5438369	3767118
Zachodnia Europa (spoza UE)		201361990	123237139
W sumie		701275004	634893859

6.2 Eksport drewna i produktów drewnopochodnych

Rozmiary eksportu drewna i produktów drewnopochodnych mogą wydawać się zadziwiające w porównaniu do zapotrzebowania państwa na ten surowiec. Duża ilość wywożonego surowca wynika przede wszystkim z tego, że w lasach Wielkiej Brytanii rosną głównie drzewa iglaste, z których pozyskiwane jest miękkie drewno. Powoduje to nadwyżki surowca i niedosyt drewna twardego, pochodzącego z drzew liściastych. Taka sytuacja jest fundamentem aktywnego rozwoju handlu zagranicznego w przemyśle drzewnym Wielkiej Brytanii, także w przypadku eksportu.

38

Tabela 35: Eksport drewna i produktów drewnopochodnych, lata 2007-2011

Rok	1000 m ²			Tysiąc ton		
	DREWNO			Pulpa i Papier		
	Tarcica	Płyty drewnopochodne	Inne drewno	Papier	Pulpa	Odzyskany Papier
2007	346	599	1,353	971	24	4,749
2008	222	520	1,289	1,031	10	4,891
2009	203	451	674	896	22	4,444

2010	195	509	1,118	1,220	35	4,388
2011	162	546	1,483	1,215	32	4,479

Wartość eksportowanego surowca w 2011 roku wyniosła 1,9 miliardów funtów, co oznacza 3% wzrost w tym zakresie w stosunku do zeszłego roku. Eksport drewna wzrósł o 20%, a dokładnie 5,7 miliona pulpy i papieru zostało eksportowanych w ciągu ostatniego roku, co dało 1% wzrost.

Tabela 36: Wartość eksportowanych drewna i produktów drewnopochodnych od roku 2007

Rok	DREWNO			Milion £		
	Tarcica	Płyty drewnopochodne	Inne drewno	Pulpa i Papier		
				Papier	Pulpa	Odzyskany Papier
2007	70	107	40	1,013	7	407
2008	50	104	48	1,114	3	472
2009	41	104	21	1,10	10	452
2010	47	113	42	1,068	18	524
2011	41	128	53	1,044	11	593

Tak jak w przypadku eksportu HM Revenue & Custom nie opublikowało jeszcze szczegółowego raportu dotyczącego eksportu drewna i produktów drewnianych w 2012 roku. Z danych dostępnych na stronie internetowej urzędu wynika, iż do czerwca tego roku wysłano z Wielkiej Brytanii do Unii europejskiej 943 897 388 kilogramów drewna i produktów drewnianych z Unii Europejskiej wartych 151 548 550 funtów. Natomiast eksport poza Stefę Unii wyniósł 43 499 346 funtów. Głównymi odbiorcami towaru był Środkowy Wschód i Północna Afryka oraz kraje nienależące do Unii. Szczegółowe informacje znajdują się w tabelach poniżej. Tak jak w przypadku zestawienia dotyczącego importu zostały one opracowane na podstawie Commodity Code 44, odnoszącego się do drewna i produktów drewnianych. Informacje dotyczące pulpy i papieru znajdują się na stronie www.uktradeinfo.com.

**Tabela 37 : Eksport drewna i produktów drewnianych spoza państw Unii Europejskiej
styczeń – czerwiec 2012**

	Kontynent / Kraj	Masa netto (kg)	Wartość (£)
Spoza UE	Azja i Oceania	4703144	10011629
	Wschodnia Europa	616172	971696
	Ameryka Łacińska i Karaiby	4004469	1844594
	Środkowy Wschód i Północna Afryka	32729508	11920864
	Ameryka Północna	1364334	4146553
	Afryka	714645	1375727
	Europa (spoza UE)	55186634	13228283
	W sumie		99318906

**Tabela 38: Wywóz drewna i produktów drewnianych z Wielkiej Brytanii styczeń –
czerwiec 2012**

40

	Kraj	Masa netto (kg)	Wartość (£)
UNIA EUROPEJSKA	Austria	319083	405045
	Belgia	169789284	17957378
	Bułgaria	8811	30223
	Cypr	79733	143300
	Czechy	469510	526345
	Dania	180747201	3912161
	Estonia	70361	80460
	Finlandia	37442756	2379564
	Francja	30404164	12253182
	Niemcy	120609577	12103085
	Grecja	18284	45797
	Chorwacja	243197	195804
	Irlandia	163845823	70532972
	Włochy	2117253	1966718
	Łotwa	13065	66167
	Litwa	43297	34009
	Luxemburg	1904693	570291
Malta	57121	115177	

	Holandia	48050286	9846709
	Polska	1580940	898693
	Portugalia	186450	179592
	Rumunia	64761	21111
	Słowacja	32195	34431
	Słowenia	17239	31003
	Hiszpania	5057287	1607837
	Szwecja	180725017	11497067
	Estonia	0	4114429
W sumie		943897388	151548550

Tabela 39 : Przywóz pulpy z Unii Europejskiej styczeń – czerwiec 2012

	Kraj	Masa netto (kg)	Wartość (£)
	Austria	5574878	937198
	Belgia	26082241	2890893
	Cypr	27318	7932
	Czechy	258109	423553
	Dania	258109	423553
	Finlandia	2124118	306478
	Francja	117	381
	Niemcy	60288188	9848523
	Grecja	4719	6835
	Chorwacja	146	395
	Irlandia	514012	248862
	Włochy	2196827	323465
	Luksemburg
	Malta	184	1678
	Holandia	106766042	14038761
	Polska	5914226	770792
	Portugalia	3658	9544
	Rumunia	122	306
	Słowacja	27184	6909
	Słowenia	2215222	602276
	Hiszpania	15857508	1821996
	Szwecja	54058144	8119286
	Estonia	0	1895989
W sumie		367409813	54443165

41

Tabela 40 : Eksport pulpy spoza państw Unii Europejskiej styczeń – czerwiec 2012

	Kontynent / Kraj	Masa netto (kg)	Wartość (£)
Spoza UE	Azja i Oceania	1926649209	235782777
	Wschodnia Europa	26246	5556
	Ameryka Łacińska i Karaiby	25142	6260
	Środkowy Wschód i Północna Afryka	12544931	1805948
	Ameryka Północna	218626	559288
	Afryka	222566	324343
	Zachodnia Europa (spoza UE)	16635220	1114192
	W sumie		1956321940

Tabela 41 : Wywóz papieru i produktów papierowych z Unii Europejskiej styczeń – czerwiec 2012

42

	Kraj	Masa netto (kg)	Wartość (£)
UNIA EUROPEJSKA	Austria	5281733	7333260
	Belgia	47787991	36533270
	Bułgaria	336807	839943
	Cypr	2996549	3951914
	Czechy	4523877	10586706
	Dania	2374674	6103945
	Estonia	611478	958691
	Finlandia	5897517	8727645
	Francja	115369340	124001061
	Niemcy	100913015	122753925
	Grecja	990220	3198451
	Chorwacja	1915767	4866506
	Irlandia	188458711	219838900
	Włochy	20180508	27707286
	Łotwa	308138	797284
	Litwa	526230	1589944
	Luxemburg	2909284	4053216
	Malta	2030159	18275687
Holandia	65357399	58999053	

	Polska	16738784	26193969
	Portugalia	2360513	5566064
	Rumunia	529377	2151484
	Słowacja	6336324	6853571
	Słowenia	416510	1088470
	Hiszpania	17387884	22011215
	Szwecja	20960796	26332753
	Estonia	0	12464098
W sumie		633499585	763778311

**Tabela 40 : Eksport papieru i produktów papierowych spoza państw Unii Europejskiej
styczeń – czerwiec 2012**

	Kontynent / Kraj	Masa netto (kg)	Wartość (£)
Spoza UE	Azja i Oceania	145455113	133098251
	Wschodnia Europa	13633188	30235425
	Ameryka Łacińska i Karaiby	23900656	19604094
	Środkowy Wschód i Północna Afryka	29831102	46438272
	Ameryka Północna	30239017	82529398
	Afryka	8443444	19538952
	Zachodnia Europa (spoza UE)	15727094	29984962
	W sumie		267229614

Bibliografia

1. Economics & Statistics, Forestry Commission *Woodland Area, Planting and Restocking - 2012 Edition*, www.forestry.gov.uk/statistics;
2. Economics & Statistics, Forestry Commission *UK Wood Production and Trade 2011 Provisional Figures*, www.forestry.gov.uk/statistics;
3. Economics & Statistics, Forestry Commission *Forestry Fact and Figures*, www.forestry.gov.uk/statistics;
4. Economics & Statistics, Forestry Commission *Employment in Forestry and Primary Wood Processing*, www.forestry.gov.uk/statistics;
5. Economics & Statistics, Forestry Commission *EU Overseas Trade Statistics – June 2012*, www.forestry.gov.uk/statistics;
6. Economics & Statistics, Forestry Commission *Non-EU Overseas Trade Statistics- June 2012*, www.forestry.gov.uk/statistics;
7. Forestry Commission, *Plant Health Guide – Importing Wood, Wood Products and Bark*, www.forestry.gov.uk;
8. Timber trade Federation *Statistical Review 2011 Industry Facts and Figures for the year 2012*; www.ttf.co.uk;
9. Euromonitor International, *Wood and Wood Products in the United Kingdom: ISIC 20*, www.euromonitor.com;
10. Retail Forum for sustainability, *Drewno i gospodarka drzewna – czerwiec 2010*;

Przydatne linki

- 1) Portal skupiający informacje dotyczące handlu w Wielkiej Brytanii: www.uktradeinfo.com
- 2) Nadleśnictwo brytyjskie (National Forestry) : www.forestry.gov.uk
- 3) Urząd statystyczny (Office For National Statistics) : www.ons.gov.uk
- 4) Statystyki państwowe (UK National Statistic) : www.statistics.gov.uk
- 5) Timber Trade Federation (UK): www.ttf.co.uk
- 6) Euromonitor International: www.euromonitor.com
- 7) Konwerter wartości związanych z przemysłem drzewnym www.globalwood.org
- 8) UK Woodland Assurance Standard – www.ukwas.org.uk
- 9) HM Revenue & Customs – www.hmrc.gov.uk
- 10) Lista dostawców surowca - www.iwood.co.uk

Notatki